

Голові разової спеціалізованої вченої
ради ДФ 20.051.092
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
докторці юридичних наук, професорці
Юлії КЕРНЯКЕВИЧ-ТАНАСІЙЧУК

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента Ковалишина Олександра Романовича
на дисертацію Остап'яка Миколи Михайловича «Спрощене позовне
провадження в цивільному судочинстві України та країнах ЄС (порівняльно-
правовий аналіз)», поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі
спеціальності 081 «Право»**

Актуальність дисертаційного дослідження. Становлення України як демократичної та правової держави викликає необхідність впровадження позитивного досвіду Європейського Союзу в галузі правової політики та системи правосуддя. Поточне процесуальне законодавство регламентує ряд процесуальних інститутів, які раніше були невідомі в Україні. Зокрема це спрощене позовне провадження та малозначні справи, що у міжнародній практиці та правовій доктрині інших країн відомі як дрібні позови («small claims»). З урахуванням обмеженого досвіду функціонування процесуального механізму розгляду та врегулювання малозначних справ на національному рівні та у зв'язку з необхідністю забезпечення ефективного функціонування цього механізму у майбутньому, особливо важливим стає вивчення європейських стандартів та національної практики у цьому контексті.

Разом із введенням спрощених процедур в цивільне судочинство однак з'явилися обмеження, що стосуються принципів публічного та усного розгляду, визначених Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Спрощене позовне провадження повинно застосовуватися з особливим акцентом на ефективному функціонуванні процедури відповідно до її мети, тобто збільшення доступу до правосуддя, а також ефективності та дієвості правового

захисту у спорах щодо малозначних справ чи справ незначної складності шляхом спрощення, оптимізації та прискорення провадження, а також зниження його вартості.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота Остап'яка М.М. виконана на кафедрі судочинства Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника в межах теми науково-дослідних робіт «Шляхи удосконалення способів захисту прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб в умовах проведення судової реформи в Україні» (номер державної реєстрації 0110U006559). Дана наукова робота пов'язана з індивідуальним грантом Остап'яка М. М. на навчання та дослідження на тему: «Європейська процедура розгляду дрібних справ» в рамках Національної стипендіальної програми Словацької Республіки (National Scholarship Programme of the Slovak Republic) на базі Юридичного факультету Трнавського університету в м. Трнава (Словацька Республіка).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна.

Наукові положення, висновки та рекомендації, розроблені автором та викладені у дисертації, відзначаються високим рівнем аргументації. Дослідник докладно опрацював та проаналізував значну кількість літературних джерел, включаючи як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, а також детально розглянув нормативно-правове забезпечення та міжнародний досвід розгляду судом малозначних справ та справ незначної складності. Під час вивчення питань, пов'язаних із темою дисертації, автор критично аналізує досягнення науковців, висловлюючи власні погляди, що свідчить про високий рівень наукової підготовки.

Узагальнені у дисертації висновки та рекомендації є логічними і відображають результат всебічного та об'єктивного аналізу вивчених явищ, який здійснено за допомогою сучасного наукового інструментарію. В ході дослідження використані загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, що дозволило

дисертанту обґрунтовано висвітлити теоретичні, методологічні та практичні аспекти функціонування спрощеного позовного провадження України та країн-членів ЄС.

Висновки та рекомендації автора логічні та випливають із результатів всебічного та об'єктивного аналізу вивчених явищ. При цьому використані різноманітні методи пізнання правових явищ та процесів, такі як аналіз і синтез, індукція та дедукція, логічний метод, метод наукової абстракції, порівняльно-правовий метод, який фактично став основою наукового дослідження Миколи Михайловича.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень та рекомендацій дисертанта підтверджено їх апробацією та схваленням на всеукраїнських науково-практичних конференціях. Аналіз рукопису дисертації свідчить про обґрунтованість та достовірність наукових положень та рекомендацій.

Сам текст дисертації відповідає меті та завданням, які були поставлені автором та успішно виконані. Дослідження включає 277 джерел (серед яких значну частку займають іноземні джерела). Схвально вбачається аналіз та дослідження дисертантом судової практика України та Європейського суду з прав людини.

Дисертація М. М. Остап'яка за своїм оформленням відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

На основі вищезазначеного можна констатувати, що достатній рівень розробок, які містить дана робота, визначає останню як завершене та самостійне дослідження.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, що виносяться на захист.

Дисертант провів комплексний аналіз спрощеного позовного провадження в цивільному судочинстві України та країн-членів Європейського Союзу на основі чисельних нормативно-правових актів та праць іноземних науковців, що водночас

підтверджує вірогідність і оригінальність наукових положень висновків та рекомендацій. Дисертант на основі дослідження висуває власні обґрунтовані думки та розробки щодо елементів спрощеного позовного провадження, зокрема критерію «малозначності» та «справи незначної складності».

До важливих елементів, що яскраво характеризують наукову новизну дисертаційного дослідження, можна віднести наступні результати:

- виокремлено способи спрощення цивільного судочинства щодо розгляду малозначних справ країн-членів ЄС, які можна поділити на наступні: а) чітко визначена окрема процедура в рамках загального позовного провадження розгляду цивільних справ, яка застосовується загальними судами (Україна, Естонія, Ірландія, Франція, Латвія, Польща, Словенія); б) окремий вид провадження, який застосовується спеціальними, окремими судами, які тільки розглядають цивільні справи у спрощеному порядку (Бельгія, Греція, Італія, Мальта, Нідерланди); в) спрощення окремих процесуальних дій без виокремлення окремої процедури (Австрія, Іспанія, Литва, Німеччина, Словаччина, Франція);

- доведено необхідність застосовувати спеціальних шаблонів, форм для подачі процесуальних заяв в порядку спрощеного позовного провадження за аналогом «Європейської процедури розгляду дрібних справ» чи форм-шаблонів, які існують серед країн-членів ЄС (Ірландія, Польща, Латвія, Литва, Румунія, Словенія);

- обґрунтовано тезу про те, що треті особи з самостійними вимогами мають брати участь лише у загальному позовному провадженні, а не в спрощеному;

- обґрунтовано позицію щодо зменшення верхньої межі грошового порогу віднесення справи до категорії малозначної, якщо ціна позову не перевищує п'ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження. Результати дослідження Миколи Михайловича можуть бути використані для подальших наукових досліджень у галузі цивільного судочинства та правового регулювання спрощеного позовного провадження.

Окрім того дані доробки можуть бути використані для вдосконалення цивільного процесуального законодавства України та можуть слугувати науковою базою для подальшої гармонізації національного законодавства України до стандартів Європейського Союзу. У навчальному процесі результати даної дисертації можуть використовуватися при викладанні дисципліни «Цивільне процесуальне право України» та інших спеціальних дисциплін.

Характеристика основних положень роботи.

Дисертація характеризується цілісністю та логічною структурою, складається з трьох розділів та семи підрозділів, які у взаємозв'язку між собою розкривають досліджувану тему. Відповідає вимогам та обсягу, які обумовлені завданням даного дослідження.

У **Розділі 1 «Правова природа спрощеного позовного провадження у цивільному процесі»** розкрито передумови впровадження та історичний розвиток спрощення у цивільному судочинстві України та країн-членів ЄС. Проаналізовано правову природу спрощеного позовного провадження, досліджено основні ознаки даної процедури та позитивні і негативні елементи застосування спрощеного позовного провадження країнами-членами ЄС. Особливу увагу автор також звертає на застосування «Європейської процедури розгляду дрібних справ», що є наднаціональною процедурою розгляду малозначних справ і застосовується майже у всіх країнах-членах ЄС.

Варто погодитися з твердженням автора про те, що цивільний процес має бути гнучким, тобто передбачати найбільш оптимальні шляхи досягнення завдання цивільного судочинства, зокрема за рахунок встановлення особливих (спрощених) порядків розгляду і вирішення певних категорій цивільних справ, для яких застосування загального позовного порядку є недоцільним. Гнучкість, з якою різні моделі провадження пристосовуються до особливостей окремих спорів, зростає, якщо врахувати, що хід процесуальної послідовності відзначається строками, передбаченими законом, тривалість яких, відповідно до законодавства, конкретно фіксує суддя (стор. 48).

Цікавим є підхід дисертанта щодо класифікації спрощення у позовному провадженні, яке застосовує законодавець у різних країнах, зокрема Микола Михайлович виділяє: чітко визначену окрему процедуру в рамках загального позовного провадження розгляду цивільних справ; окрему процедуру, яка застосовується спеціальними, окремими судами, які тільки розглядають цивільні справи у спрощеному порядку; спрощення позовного провадження без закріплення у нормативно-процесуальних актах та наявності окремої процедури (стор. 61-62).

Розділ 2 «Особливості процесуального порядку розгляду справ за спрощеним позовним провадженням» присвячений особливостям безпосереднього вступу позивача та відповідача у процесуальні відносини, зокрема подання процесуальних документів та особливостям розгляду «малозначних справ» та «справ незначної складності» в спрощеному порядку національними судами України та застосування нормативно-правових актів щодо регулювання аналогічних відносин в країнах Європейського Союзу.

Заслуговує схвалення рекомендація автора щодо проведення подальших реформ, спрямованих на визначення стандартних процесуальних шаблонів для заяв та клопотань, що дозволить судам легше виділяти необхідну інформацію. Ця ініціатива сприятиме громадянам, які представляють свої інтереси без юридичної допомоги, надавати суду необхідну інформацію без спеціальних юридичних знань, спрощуючи тим самим процес розгляду справ. Таким чином слід, сілд погодитися з автором щодо введення типових форм, які будуть обов'язковими для заповнення для подачі заяв в порядку спрощеного позовного провадження. Це такі типові форми як «позовна заява», «відзив», «відповідь на відзив», «клопотання про розгляд справи без участі сторін у судовому засіданні» (стор. 138).

Заслуговує уваги теза автора про вступ у справу, яка розглядається в порядку спрощеного позовного провадження третіх осіб. Зокрема дисертант вважає, що треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, повинні брати участь тільки у загальному позовному провадженні, а не в спрощеному. Позаяк

справа ускладнена їхніми матеріально-правовими та процесуально-правовими інтересами, і вони не можуть в повній мірі захистити свої права в спрощеному провадженні (стор. 175).

У Розділі 3 «Ухвалення та порядок перегляду рішення у справах спрощеного позовного провадження» автор аналізує особливості ухвалення рішення суду, які розглядалися судом в порядку спрощеного позовного провадження в Україні та країн-членів Європейського Союзу та специфіку оскарження таких рішень.

Автор доцільно зауважує, що слід встановити обмеження на отримання судових витрат, витрат на правничу допомогу в малозначних справах, не говорячи про збереження принципу розумності. Витрати на правову допомогу не повинні бути надто високими, щоб сфера надання юридичних послуг не перетворилася на змагальний процес з найдорожчими адвокатами (стор. 192).

Окрім того, викликає науковий інтерес думка дисертанта про відмову від проголошення судових рішень на судовому засіданні. У випадках, коли справа розглядалася в спрощеному позовному провадженні, можна обмежити проголошенням лише заключної частини (стор. 193).

Слід погодитися з твердженням Миколи Михайловича про те, що при оскарженні судових рішень у малозначних справах, проблема полягає не у порушенні принципу верховенства права або обмеженні доступу до правосуддя, а в якості та повноті поданої касаційної скарги, а також в правильному розумінні заявником положень процесуального закону, що стосуються малозначних справ (стор. 211).

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Наукові досягнення, які були представлені у дисертації були представлені у 10 наукових публікаціях, серед них 4 статті, які входять до переліку наукових фахових видань України, 3 тези доповідей (одна з них була опублікована за результатами міжнародної конференції), та 3 статті, які додатково відображають результати дослідження (одна з яких опублікована у міжнародному електронному журналі).

Відсутність порушення академічної доброчесності. Після аналізу тексту дисертації та перегляду публікацій не виявлено ознак академічного плагіату чи фальсифікації. Автор використовує посилання на свої власні наукові публікації, а також на дослідження інших вчених, нормативні документи та інші джерела, що підтверджує відсутність порушення вимог академічної доброчесності. Дисертація представляє собою незалежне наукове дослідження, яке містить власні висновки та практичні рекомендації. Наукові результати, які викладені у дисертації, є особистим внеском здобувача, який особисто здійснив їх отримання.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Дисертаційне дослідження Миколи Михайловича на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право» на тему: «Спрощене позовне провадження в цивільному судочинстві України та країнах- ЄС (порівняльно-правовий аналіз)» слід оцінити позитивно. Проте деякі аспекти роботи викликають наукову дискусію та потребують додаткового наукового аналізу та/або дослідження.

Зокрема, автор вважає, що впровадження підготовчого провадження у спрощеному позовному порядку може бути корисним. Суд вирішує, чи слід негайно переходити до суті справи, чи провести підготовчий етап, сприяючи таким чином уникненню затягувань та недобросовісного використання процесу. Проте проведення підготовчого провадження може навпаки ускладнити розгляд справи та порушити принцип пропорційності в спрощеному позовному провадженні.

Також дискусійною видається ідея автора щодо необхідності запозичення досвіду Великої Британії щодо застосування процедури онлайн медіації до малозначних спорів в національне законодавство України. А том потребує додаткового обґрунтування.

Незважаючи на вищезазначені зауваження, останні ніяк не торкаються наукової, практичної цінностей та концептуальних положень наукового дослідження, а їх наявність не впливає на загальний позитивний висновок щодо дисертації.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

У зв'язку з вищенаведеним, за повнотою викладеного матеріалу, новизною, актуальністю, структурою роботи, опублікування матеріалів у наукових фахових виданнях, дисертаційна робота Остап'яка Миколи Михайлович на тему: «Спрощене позовне провадження в цивільному судочинстві України та країнах ЄС (порівняльно-правовий аналіз)» відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами) та наказу МОН України №40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами).

Таким чином, Остап'яка Миколу Михайловича як автора дисертації можна рекомендувати на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри судочинства

Прикарпатського національного

університету імені Василя Стефаника

Олександр КОВАЛИШИН

підпис *О. Ковалишина*
ЗАСВІДЧУЮ
Начальник відділу кадрів
Орест СМШКО
«07» *СМШКО* 20*24*

